DISCUŢII

CU PRIVIRE LA CLASIFICAREA CUVINTELOR ÎN PĂRŢI DE VORBIRE

DE

AL. IONAŞCU

Clasificarea cuvintelor în părţi de vorbire şi mai ales determinarea esenţei acestora din urmă e mai grea decît poate părea la prima vedere. De aceea definiţiile părţilor de vorbire nu sînt aceleaşi la toţi autorii şi, în diferite lucrări, apartenenţa lexico-gramaticală a unor cuvinte e văzută în chip diferit [1].

În numărul 1/1954, al revistei « Limba Romînă » a apărut la rubrica de « Consultaţii » o problemă care, pentru prezentul articol, poate constitui un punct de plecare. Citãm o parte din textul consultaţiei:

« *Întrebare:* Care este definiţia justă a pronumelui posesiv?

Ţine şi locul numelui posesorului sau numai al obiectului posedat?

Răspuns: Pronumele posesiv înlocuieşte atît numele obiectului posedat cît şi numele posesorului, avînd şi forme deosebite după genul obiectului posedat şi după numărul posesorilor la cele trei persoane gramaticale, la singular şi plural ».

M. G., care dă acest răspuns la « Consultaţii », îşi argumentează afirmaţia în felul următor: « În propoziţia *Creionul este al meu*, de pildă, pronumele

[1] După ce a fost scris articolul de faţă a apărut (în « Voprosî iazîkoznaniia » 1955, nr. 1 p. 162 şi urm.) o dare de seamă privind discuţia asupra părţilor de vorbire în diverse limbi, discuţie care a avut loc în şedinţa lărgită deschisă a Consiliului ştiinţific al Institutului de lingvistică al Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. În cadrul discuţiei au ieşit la iveală două păreri asupra naturii părţilor vorbirii: 1. — părţile vorbirii sînt categorii lexico-gramaticale (expus în referatele lui N. S. Pospelov şi A. D. Şapiro, susţinut de majoritatea participanţilor la discuţie); 2. — părţile vorbirii sînt categorii pur gramaticale (susţinut de T. S. Şaradzenidze, E. M. Galkina-Fedoruk şi A. G. Spirkin). În concluziile la discuţii S. G. Barhudarov a susţinut referatul lui N. S. Pospelov şi a arătat că neînţelegerea provine din cauza sensului diferit pe care îl poate avea termenul *lexico-gramatical*.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

posesiv înlocuieşte şi numele creionului (care nu lipseşte ! *Al. I.*) şi numele persoanei care vorbeşte şi e posesoarea creionului. Pronumele posesiv are astfel un dublu rol de pronume ».

În primul rînd, trebuie să spunem că nu e potrivit cuvîntul *înlocuieşte*. Dacă admitem că *(al) meu* înlocuieşte numele posesorului înseamnă că M.G. ar putea spune în cazul dat *Creionul este al lui M. G.* ceea ce, desigur, nu va spune [1].

Fie propoziţiile: *Creionul meu este albastru* şi *Creionul albastru este al meu*. Dacă auzim din camera vecină o voce necunoscută rostind una din aceste propoziţii, luăm cunoştinţă de culoarea creionului, însă nu ştim cine e posesorul lui. Cuvîntul *(al) meu* ca şi cuvîntul *albastru* desemnează o caracteristică a unui obiect (în cazul dat, a creionului). Deosebirea dintre ele constă în felul de a o desemna: *albastru* o denumeşte, *(al) meu* o indică cu ajutorul contextului (aflăm culoarea creionului fără să ştim cine, unde şi cînd a rostit propoziţia, însă pentru a lua cunoştinţă de posesor trebuie neapărat să cunoaştem « contextul »). De aceea spunem că *(al) meu* nu e adjectiv, ci *pronume adjectival*, la fel cum *eu* nu e substantiv ci *pronume substantival*.

Revenind la răspunsul tov. M. G. trebuie să mai facem o observaţie: nu e adevărat că posesivul (neatributiv) « înlocuieşte » *şi numele obiectului posedat*. Se pare că un argument al tov. M. G. este forma pe care o capătă posesivul după genul şi numărul obiectului posedat. Dar:

1) şi posesivul atributiv şi adjectivul (atributiv sau neatributiv) se acordă în număr şi gen cu substantivul şi cu toate acestea nimeni — nici chiar M. G. în definiţia citată — nu spune că astfel s-ar « înlocui » numele respectiv;

2) avînd forme de gen şi număr după substantivul de care depinde, adjectivul sau pronumele adjectival nu-l înlocuieşte şi nici măcar nu-l indică pe acesta. Ceea ce se indică prin desinenţe e numai genul şi numărul numelui respectiv. Aşa cum în

Creionul roşu este al tovarăşului
Creionul tovarăşului este roşu

adjectivul rămîne adjectiv şi genitivul substantivului genitiv al substantivului indiferent de funcţia sintactică, la fel în

Creionul meu este albastru
Creionul albastru este al meu

posesivul *(al) meu* reprezintă *aceeaşi categorie morfologică* care poate, ca mai toate categoriile morfologice, să aibă diferite funcţii sintactice.

În legătură cu aceasta e bine să atragem atenţia asupra întrebuinţării termenului « valoare » cu o... valoare foarte elastică. Se vorbeşte de pildă de « valoare adjectivală » şi se înţelege « funcţiune atributivă » deşi [1]) nu totdeauna

---

[1] Numai la persoana a III-a a pronumelor posesive (ca şi la persoana a III-a a pronumelor personale) se poate vorbi de « înlocuirea » numelui prin pronume.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

adjectivul are funcțiune de atribut și 2) nu totdeauna funcțiunea de atribut e îndeplinită de un adjectiv. Asemenea formulări ar trebui evitate: adjectivul e o categorie morfologică iar atributul o categorie sintactică.

S-ar putea aduce obiecția că exemplul dat de M. G. nu e bun pentru a dovedi deosebirea morfologică care există între «adjectivul posesiv» și pronumele posesiv. Într-adevăr, posesivul din textul:

— *Unde-s copiii?*

— *Al meu e la școală, iar al vecinei nu s-a întors de la mare,*

se deosebește de cele discutate. Spunem *al meu, al vecinei* și înțelegem *copilul meu, copilul vecinei*. Avem deci a face cu construcții eliptice de subiect. Însă nici aici numele «obiectului posedat» nu e înlocuit de atributele *al meu, al vecinei*, ci de context. Dacă — fără să știm de întrebarea pusă — auzim o femeie dînd răspunsul de mai sus, putem crede că e vorba nu de copiii celor două vecine, ci mai degrabă de respectivii soți [1].

Am văzut că sînt cazuri cînd numele obiectului posedat deși nu e înlocuit, se subînțelege. Însă în cazul predicatului nominal el nu e nici măcar subînțeles [2]. Pronumele posesiv este totdeauna adjectival [3]. «După cum însă adjectivul se poate întrebuința cu elipsa substantivului, tot așa și pronumele posesiv» [4].

O definiție asemănătoare cu cea semnalată la M. G. găsim în «Gramatica limbii române» (vol. I, Buc., 1954): «Pronumele posesiv este pronumele care ține locul numelui unui obiect posedat, înlocuind totodată și numele posesorului» (§ 176, p. 203). La fel susține «Gramatica limbii române» de Al. Rosetti și J. Byck (ed. II, Buc., 1945, pp. 54—55): «Pronumele posesiv întrunește un îndoit rol de pronume, pentru că ține locul numelui posesorului și al obiectului posedat». La fel despre demonstrativ: «Adjectivele demonstrative... sînt pronume demonstrative cînd, în loc să determine numai, țin și locul numelor determinate». Se dă apoi exemplul *acel copac e mai mare decît acesta* unde

---

[1] De ce anume de soți și nu de cumnați sau de alte «obiecte» masculine, vom vedea mai departe.

[2] Admițînd că *al meu* din *Creionul este al meu* nu înlocuiește pe *creionul*, admitem implicit că *al vecinei* din *Copilul este al vecinei* nu înlocuiește pe *copilul* și considerăm deci că regula potrivit căreia substantivul în funcție de nume predicativ poate sta numai în nominativ trebuie corectată.

[3] Cu excepția acelor cazuri cînd posesivul nu se întrebuințează în sensul obișnuit: *Trăiască ai noștri d-le Iancule!, Pleac-ai noștri, vin ai noștri* (dicton care caracterizează pe «romînii împărțiali» de pe vremea partidelor «istorice»), *Ai mei pierduți sînt, pașă, toți*. Aici, fără să avem nevoie de context, noi știm că e vorba de *partizanii politici* sau de *rude* la fel cum în exemplul discutat mai înainte înțelegeam pe *soții* celor două vecine. Posesivul obișnuit capătă un sens restrîns, devine substantival. Nu mai avem a face cu o caracterizare (după posesorul gramatical) a obiectelor, ci cu anumite obiecte caracterizate după posesorul gramatical. Fenomenul e asemănător cu trecerea adjectivului în clasa substantivelor datorită frecvenței întrebuințării pe lîngă un anumit substantiv (cf. *organizatoric* pentru *responsabilul organizatoric*; fr. *premier* pentru *premier ministre* — împrumutat de română și rusă cu această valoare).

[4] Al. Philippide, Gramatică elementară a limbii române, Iași, 1897.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

primul demonstrativ e «adjectiv» iar al doilea e «şi pronume». Trebuie pornit de la o influenţă a gramaticii franceze unde «adjectivele posesive» şi «pronumele posesive» reprezintă categorii morfologice distincte (determinative: *mon, ton* etc., şi pronume: *le mien, le tien* etc.). În romînă lipsa articolului posesiv e determinată numai de vecinătatea articolului hotărît al substantivului cu care se acordă posesivul: *un frate al meu, fratele cel mai mare al meu, fratele acesta al meu*, însă *fratele meu*.

★

Definirea acelor părţi de vorbire care-s mai mult decît unelte gramaticale numai prin funcţiunile sintactice duce la subiectivism în interpretarea fenomenelor morfologice. Unii lingvişti merg foarte departe în ceea ce priveşte dizolvarea morfologiei în sintaxă şi reducerea primei la lista paradigmelor. Astfel, J. Vendryes trece pronumele personal «emfatic» franţuzesc în categoria substantivului: «il joue exactement le rôle d'un substantif et doit être rangé dans la catégorie des noms». El dă următoarele exemple:

Viens-tu, toi? — Viens-tu, Pierre?
Moi, je suis grand — Pierre, il est petit

în care pronumele *toi, moi* şi substantivul *Pierre* «au aceeaşi valoare» (sintactică! *Al. I.*). Delimitînd în mod just *cuvintele-unelte gramaticale* după criterii sintactice şi lichidînd pronumele ca parte de vorbire bazat pe aceleaşi criterii (ceea ce nu mai e justificat), Vendryes încearcă să delimiteze la fel şi adjectivul de substantiv. El recurge la aceasta datorită unei înţelegeri formaliste, înguste a particularităţilor morfologice ale cuvintelor: *bonus, agathos* şi *equus, hyppos* îi apar lui J. Vendryes identice din punct de vedere structural. Ca atare, ar putea fi deosebite numai prin întrebuinţare («emploi»). Iar analiza funcţiunilor sintactice ale celor două categorii lingvistice (*je suis fort — je suis roi*) îl duce pe cunoscutul lingvist la scepticism gramatical [1]. Acest lucru surprinde: Vendryes neglijează rar bunul simţ, iar printre diferitele cuvinte «omul recunoaşte un cuvînt ca adjectiv, altul ca verb nu cu ajutorul definiţiei părţilor de vorbire, ci folosind, în esenţă, acelaşi procedeu prin care deosebeşte într-un animal oarecare vaca de pisică» [2].

Concluzia sceptică la care ajung de obicei lingviştii burghezi în legătură cu criteriile de clasificare a cuvintelor şi definirea părţilor de vorbire rezultă din următorul pasaj:

«Se numesc *părţi de vorbire* categoriile între care gramatica tradiţională repartizează cuvintele vorbirii (gr. *mere logou* = lat. *partes orationis*) fie după semnificaţia lor fundamentală (substantiv, potrivit pentru a desemna un concept; adjectiv, potrivit pentru a desemna o calitate etc.), fie după rolul lor în

[1] J. Vendryes, Le langage. Paris, 1921, p. 136 şi urm.

[2] O. Jespersen, The Philosophie of Grammar, p. 62; citat reprodus de noi după В. В. Виноградов, Русский язык. Грамматическое учение о слове, Москва Учпедгиз 1947, p. 41.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

construirea frazei (conjuncție, care unește doi termeni; adverb, care determină verbul etc.), fie după formarea și modul de flexiune specific etc. Cum nici unul din aceste principii de clasificare nu are valoare absolută... uneori, în limbile flexionare, lingviștii se mulțumesc să stabilească trei mari diviziuni bazate pe considerente de flexiune: numele (cuvintele cu flexiune cazuală), verbul (cuvinte cu flexiune personală) și cuvintele invariabile »[1].

Criteriul semasiologic a stat la baza definirii părților de vorbire pînă la apariția lingvisticii științifice. Mai tîrziu, valoarea absolută a lui a început să fie pusă la îndoială: adjectivul desemnează însușiri, verbul acțiuni; însă *bunătate*, *putere*, *lungime* etc., *fugă*, *umblet*, *pază*, *tăcere* etc. sînt substantive. Lingviștii au început să caute alt criteriu general de clasificare. Astfel apare formalismul și sintacticismul (care se presupun reciproc: dacă adverbul este, ca și prepoziția, invariabil, deosebirea trebuie să fie numai sintactică).

În lingvistica rusă, întemeietorul «formalismului» e socotit F. F. Fortunatov. Mult mai departe însă, în această privință, au mers elevii lui[2]. Astfel, V. K. Porjezinski găsește în limbile indo-europene următoarele mari clase gramaticale de cuvinte:

1. Cuvinte care se declină (substantive, pronume personale, majoritatea numeralelor);

2. Cuvinte care se declină și se acordă în gen (adjective, participii, multe pronume, unele dintre numerale);

3. Cuvinte care se conjugă.

Lor li se opune o a patra clasă, de asemenea numeroasă:

4. Cuvinte invariabile, caracterizate prin lipsa formelor flexionare (chiar dacă au afixe, acestea nu sînt gramaticale): infinitivul, gerunziul și multe adverbe.

Cuvintele părțiale (auxiliare) sînt clasificate aparte după considerente semasiologice. După cum arată V. V. Vinogradov, în schema lui V. K. Porjezinski nu-și găsesc loc adjectivele de formă scurtă și formele de trecut ale verbelor ruseşti (care se schimbă după gen dar nu se declină). Alt elev al lui Fortunatov, D. N. Uşakov, trece în categoria cuvintelor invariabile «adverbele cu gerunziile, particulele, infinitivul verbului, prepoziția, conjuncția, interjecția, substantivele invariabile și «verbul neconjugabil» (adică cuvîntul нет)[3]. Spre deosebire de ei, alt elev al lui Fortunatov, A. A. Şahmatov ajunge la concluzia că, pentru a deosebi părțile vorbirii, în afara temeiurilor morfolo-

---

[1] J. Marouzeau, Lexique de la terminologie linguistique. Paris, 1933, s. v. «discours».

[2] Vezi introducerea lui V. V. Vinogradov la cartea: «Из трудов А. А. Шахматова по современному русскому языку (Учение о частях речи)», Москва, Учпедгиз, 1952, p. 9 și urm.

[3] Д. Н. Ушаков, А. М. Смирнова и Н. Н. Щепетова, Учебная книга по русскому языку. Указания для учителя, 1929, p. 18 (citatul reprodus de noi după V. V. Vinogradov, op. cit.).

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

gice şi sintactice «există şi temeiuri mai adînci pentru o astfel de deosebire — temeiurile semasiologice»[1]. La concluzii asemănătoare (pe altă cale însă) ajunge A. Potebnea. În opoziţie cu concepţia şcolii lui Fortunatov, care pornea de la studierea formelor sonore ale cuvintelor, Potebnea consideră că «nu există formă a cărei prezenţă şi ale cărei funcţii să poată fi constatate altfel decît după sens, adică după legătura cu alte cuvinte şi forme din vorbire şi limbă»[2]. Pentru Potebnea, între părţile vorbirii şi părţile propoziţiei există un paralelism deplin. Punctul lui de vedere în privinţa căii de studiere a faptelor lingvistice (de la înţelesuri la forme) este, desigur, greşit. Înţelesurile faptelor de limbă nu pot fi constatate decît dacă se studiază realitatea materială a limbii, formele ei sonore. Altfel putem ajunge (ceea ce se întîmplă de altfel cu Potebnea) la afirmaţia că fiecare nou sens al unei forme e o nouă categorie gramaticală şi fiecare sens suplimentar al cuvîntului e un nou cuvînt. Subestimarea formelor sonore ale limbii l-a dus pe I. I. Meşcianinov la stabilirea «categoriilor noţionale» (categorii semantice permanente care ar exista în toate limbile şi s-ar exprima prin cele mai diferite procedee structurale). Teoria lui I. I. Meşcianinov îndemna nu la studiul structurii gramaticale specifice fiecărei limbi, ci la înghesuirea faptelor de limbă în tiparele acestor «categorii noţionale» metafizice. Însă, după cum just arată prof. P. S. Kuznecov[3], marriştii atribuiau lui Potebnea greşelile lor considerîndu-se elevi ai lui. Acesta, spre deosebire de ei, nu confunda conţinutul general uman al gîndirii cu realitatea nemijlocită a ei — limba — care e diferită de la un popor la altul. El arăta că sensurile abstracte din limbă sînt forme: «...în speţă, deosebirea dintre nume şi verb trebuie să fie numai formală, adică trebuie să constea nu în conţinut ci în *modul de a-l reprezenta*» (subl. noastră, *Al. I.*)[4].

Cele mai valoroase păreri ale lingviştilor ruşi din perioada premarxistă au stat la baza teoriei academicianului V. V. Vinogradov despre părţile de vorbire în limba rusă, elaborată de el în lucrarea «Русский язык. Грамматическое учение о слове». În linii mari, această teorie a fost adoptată de marea majoritate a lingviştilor sovietici[5].

---

[1] А. А. Шахматов, Синтаксис современного русского языка, Москва 1941, p. 427.

[2] А. Потебня, Из записок по русской грамматике, I—II, II издание, Харьков 1888, p. 29.

[3] Vezi «Introducerea» lui la culegerea «Современный русский язык» (ciclu de lecţii elaborate de catedra de limbă rusă de la Facultatea de filologie a Univ. «Lomonosov», publicat în 1952 sub redacţia lui V. V. Vinogradov).

[4] А. Потебня, из записок по русской грамматике, I—II, II издание, Харьков, 1888, p. 81.

[5] Vezi articolul lui N. S. Pospelov «Части речи» în culegerea «Современный русский язык» citată mai sus. Singurul punct vulnerabil al acestei teorii e părerea lui V. V. Vinogradov despre pronume ca o categorie pe cale de dispariţie (la care a renunţat el însuşi în ultimii ani).

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

Definițiile părților de vorbire din gramaticile romînești mai vechi (de ex. Tiktin, Philippide, Iordan) și chiar din «Gramatica limbii romîne» apărută anul acesta (care e net superioară în multe privințe tuturor celorlalte) nu sînt satisfăcătoare. Pentru epoca mai veche, situația e explicabilă. Azi însă, cînd lingviștii sovietici au obținut rezultate strălucite în clasificarea lexico-gramaticală a cuvintelor, noi nu ne mai putem mulțumi cu definițiile vechi. Subiectul acestui articol îl constituie și încercarea de a defini părțile de vorbire ale limbii romîne folosind rezultatele obținute în această direcție de lingvistica sovietică.

După cum diferitele categorii de materiale de construcție din care se face clădirea au anumite particularități în virtutea cărora ele pot juca un rol sau altul în construcția respectivă, tot așa fiecare parte de vorbire are anumite particularități, o anumită valoare în sine, în virtutea căreia poate îndeplini în propoziție și vorbire o funcțiune sau alta. Această valoare este trecută cu vederea de cei care clasifică cuvintele limbii numai după criterii sintactice[1].

Cuvintele nu sînt substantive, adjective, verbe etc. datorită funcțiunii pe care o îndeplinesc în propoziție, ci dimpotrivă: tocmai datorită faptului că are o anumită valoare lexico-gramaticală cuvîntul poate căpăta un rol sau altul în propoziție.

Din punct de vedere semantic cuvintele se împart în trei mari clase:

Cuvinte care desemnează fapte din realitate (om, umblet, lungime, roșu, regional, doi, repede, eu, cineva, a lucra, a reprezenta etc.).

Cuvinte care exprimă nemijlocit fapte din realitate (ah! of! ura! etc.).

Cuvinte care ajută la închegarea vorbirii (fără a avea sensuri lexicale independente, «fără sens» în afara propoziției: articole, verbe auxiliare, prepoziții, conjuncții, copule, cuvinte modale etc.).

Procedează just «Gramatica limbii romîne» cînd clasifică cuvintele mai întîi din acest punct de vedere. Se impune însă o observație: în virtutea tradiției, autorii lasă în clasa adverbelor o serie de cuvinte care, spre deosebire de adverbe, nu desemnează fapte din realitate: *da, desigur, firește, chipurile, nu*[2] etc. Din punct de vedere semantic ele se apropie mai mult de cuvintele-unelte gramaticale. Aceste cuvinte arată *modalitatea*, «sfera aprecierilor și punctelor de vedere ale subiectului (vorbitor, *Al. I.)* asupra realității și asupra procedeelor exprimării ei în cuvinte»[3], jucînd un rol asemănător cu acela al categoriei modului la verbe. Ele se deosebesc de cuvintele-unelte gramaticale

---

[1] Nu înseamnă că funcțiunea sintactică nu joacă nici un rol în clasificare. Mai mult în cazul cuvintelor-unelte gramaticale (ale căror sensuri lexicale și gramaticale coincid) funcțiunea sintactică devine principalul criteriu de clasificare.

[2] Avem în vedere nu particula gramaticală *nu* cu care se creează forma negativă a verbelor, ci cuvîntul modal *nu*. În: *Nu, asta nu o pot admite*, primul *nu* este modal, iar al doilea particulă gramaticală.

[3] В. В. Виноградов, Русский язык. Грамматическое учение о слове р. 30.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

prin faptul că servesc nu gramatica (morfologia şi sintaxa), ci vorbirea în general. Acad. V. V. Vinogradov trece aceste cuvinte într-o rubrică specială şi ajunge (în lucrarea amintită) la următoarea clasificare «semantico-structurală» a materialului lexical:

I. Părţile de vorbire (cuvintele care desemnează realitatea)
II. Particulele vorbirii (cuvintele-unelte gramaticale)
III. Cuvintele modale
IV. Interjecţiile.

În cadrul ultimelor se pot delimita uşor două grupe: interjecţii care exprimă sentimente ale vorbitorului şi onomatopeice. Cuvintele-morfeme pot fi morfologice (articol, verbe auxiliare, diferite alte particule morfologice) şi sintactice (prepoziţii, verb copulativ, conjuncţii).

Rămîn acum de clasificat cuvintele care desemnează realitatea (în clasificarea acad. V. V. Vinogradov numai acestea sînt numite «părţi de vorbire»).

Din punct de vedere semantic acestea mai pot fi împărţite în pronume (care nu denumesc, ci numai indică prin referire la condiţiile concrete în care are loc actul vorbirii) şi cuvinte care denumesc. Dar în cadrul fiecăreia din aceste clase există subdiviziuni care nu mai pot fi definite numai semantic. Cu aceasta ajungem la ultima şi cea mai delicată parte a problemei.

În primul rînd trebuie să subliniem faptul că părţile de vorbire (în sensul larg al cuvîntului) nu sînt categorii situate în acelaşi plan. De aceea, vorbind despre criteriile de clasificare a cuvintelor în părţi de vorbire, vom avea în vedere numai cuvintele care desemnează fapte din realitate (cuvintele care rămîn dacă excludem interjecţiile, cuvintele-unelte gramaticale şi cuvintele modale).

Părţile vorbirii sînt clase lexico-gramaticale de cuvinte. Cuvintele care alcătuiesc o parte de vorbire sînt unite prin următoarele caracteristici:

1. Exprimă acelaşi sens general lexico-gramatical, prezentîndu-l în anumite categorii gramaticale.

2. Au aceleaşi trăsături formale (adică aceleaşi particularităţi de flexiune şi derivare).

3. Au aceeaşi funcţiune sintactică (sau aceleaşi funcţiuni sintactice).

Definind părţile vorbirii, lingviştii sovietici nu omit niciodată criteriul pe care ei îl numesc «sens general semantico-gramatical»[1], «sens lexico-gramatical»[2], «sens abstract»[3], «sens de bază»[4] etc., care e specific unei

---

[1] В. А. Аврорин, Р. А. Будагов, Ю. Д. Дешериев, Б. А. Серебренников, Е. И. Убрятова, Н. Ю. Шведова «Вопросы Составления описательных грамматик» în «Вопросы Языкознания» 4,1953, p. 13.

[2] Н. С. Поспелов, Части речи în culegerea «Современный русский язык» p. 36.

[3] В. А. Аврорин, Р. А. Будагов... op. cit.

[4] Академия Наук СССР, Грамматика русского языка, часть I, Фонетика и морфология, Москва, 1952, p. 20.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

anumite clase lexico-gramaticale şi nu se confundă cu sensul gramatical (specific categoriei gramaticale propriu-zise).

Vom încerca să explicăm termenii *sens lexico-gramatical, clasă* sau *categorie lexico-gramaticală, sens gramatical* şi *categorie gramaticală (propriu-zisă)*.

La noi se cunoaşte deosebirea existentă între abstracţia lexicală şi cea gramaticală, dar nu se vede şi legătura dintre ele, nu se ştie că: «Gramatica are de-a face cu două feluri de abstracţii: pe de o parte avem abstracţia de la relaţiile concrete dintre obiectele şi fenomenele lumii obiective. Aşa e abstracţia care stă la baza unor categorii gramaticale cum ar fi categoria cazului, persoanei, timpului şi aspectului verbal etc. Pe de altă parte gramatica are de-a face cu abstracţia bazată pe generalizarea sensurilor lexicale ale cuvintelor caracterizate prin categorii şi forme specifice. Tocmai acest fel de abstracţie apropie într-o oarecare măsură gramatica de lexic»[1].

Primul fel de abstracţie e specific categoriilor gramaticale propriu-zise şi cuprinde sensurile gramaticale propriu-zise. Al doilea fel de abstracţie e specific categoriilor (sau claselor) lexico-gramaticale şi cuprinde sensurile lexico-gramaticale.

Pentru a fi mai clară deosebirea, vom da un exemplu. Genul la adjectiv este o categorie gramaticală propriu-zisă (pentru că nu avem o clasă de adjective masculine care s-ar opune altora feminine ori neutre; fiecare adjectiv poate avea şi formă de masculin şi formă de feminin). Sensul gramatical propriu-zis nu e legat de sensul lexical al cuvîntului respectiv. Caracteristica denumită de adjectivul *scump*, de pildă, n-are nici o legătură cu sensul de feminin al formei *scumpă* sau cu sensul de masculin al formei *scump*. Dimpotrivă, sensurile lexico-gramaticale apar tocmai pe baza sensurilor lexicale ale cuvintelor generalizînd ceea ce le este comun. Sensurile lexico-gramaticale sînt direct legate de sensurile lexicale, concrete şi, prin acestea, de realitatea oglindită. Acest lucru se poate observa dacă se cercetează natura genului la substantive[2]: multe substantive masculine denumesc fiinţe de sex bărbătesc sau obiecte şi fiinţe pe care vorbitorii şi le reprezentau ca atare în perioada cînd a apărut şi s-a dezvoltat categoria genului. Că există o anumită reprezentare «masculină» sau «feminină» care se leagă în conştiinţa vorbitorilor chiar şi de obiectele neînsufleţite (şi deci fără sex) desemnate de substantive masculine ori feminine, ne vorbeşte folclorul. În nunta din «Călin» avem *nun* pe *mîndrul soare* şi *nună* pe *mîndra lună*[3]. Versiunea rusească a «Luceafărului»[4] lasă netradus acest cuvînt (*лучафер*) pentru că rusescul *вечерняя*

---

[1] В. А. Аврорин, Р. А. Будагов... op. cit. p. 8.

[2] Genul la substantive şi pronume substantivale este o categorie lexico-gramaticală spre deosebire de genul cuvintelor care «se acordă în gen»).

[3] Cf. versurile din Miorița: *Soarele* şi *luna Mi-au ţinut cununa*.

[4] Михаил Эминеску, Стихи, перевод с румынского, Государственное издательство художестввенной литературы, Москва, 1950.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

звезда e feminin. Tot lexico-gramaticale sînt categoriile: *substantive comune* şi *proprii, însufleţite* şi *neînsufleţite* (în rusă), *raţionale* şi *neraţionale* (în unele limbi caucaziene), *verbe tranzitive* şi *intranzitive, adjective calitative* şi *de relaţie* etc.

Spre deosebire de categoriile lexico-gramaticale obişnuite, părţile vorbirii sînt categorii lexico-gramaticale *fundamentale* ale limbii: părţilor de vorbire le sînt subordonate toate celelalte categorii lexico-gramaticale.

Sensul general care uneşte toate cuvintele cuprinse într-o anumită parte de vorbire (sensul fundamental lexico-gramatical) este «modul de reflectare a realităţii»[1]. Acelaşi fenomen din realitate poate fi desemnat în chip diferit (de către cuvinte făcînd parte din diferite părţi de vorbire). Dacă am căzut de acord asupra acestui lucru, problema definirii sensului general lexico-gramatical al diverselor părţi de vorbire este pe jumătate rezolvată.

Vom începe cu substantivul. Definiţia substantivului din recenta gramatică a limbii romîne («substantivul este partea de vorbire cu care denumim fiinţe, lucruri, acţiuni, stări, însuşiri, relaţii cuprinse în gramatică sub numele de obiecte»[2]), deşi nu e greşită (ea încearcă să reproducă definiţiile sovietice: «cuprinse în gramatică sub numele de obiecte»), poate da naştere la confuzii. S-ar putea înţelege că e vorba de anumite fiinţe, lucruri, acţiuni, stări etc. care spre deosebire de altele ar fi cunoscute sub numele de «obiecte». În realitate e vorba de orice fiinţe, lucruri, acţiuni, însuşiri etc. *care sînt numite în calitate de obiecte ale gîndirii.* Cuvintele *fuge* şi *fugă*, de pildă, denumesc acelaşi fenomen. Deosebirea dintre aceste două cuvinte constă numai în felul de a denumi fenomenul respectiv: primul îl denumeşte în funcţie de un obiect al gîndirii, iar al doilea îl prezintă aparte, ca obiect al gîndirii. Am spus mai înainte că sensul lexico-gramatical al părţii de vorbire este prezentat în categorii gramaticale specifice. Acest lucru trebuie subliniat în mod deosebit. Dacă n-ar exista aceste indicii obiective ale sensului lexico-gramatical, clasificarea s-ar transforma într-o schemă subiectivă, arbitrară. Vom da un exemplu: «Gramatica limbii romîne» consideră că în *Neculuţă a fost un muncitor-poet* «cuvîntul poet, substantiv, capătă valoare de adjectiv»[3]. Aici, prin «valoare de adjectiv» se înţelege «funcţie de atribut». Specificul gramatical al adjectivului constă în faptul că el primeşte (de la substantivul a cărui însuşire o denumeşte) formele de gen, număr şi caz. Exemplele în care apoziţiile similare au alt gen decît substantivele determinate (*femeie-deputat, oraş-reşedinţă* etc.) ne ajută să constatăm că *poet* în propoziţia respectivă rămîne substantiv. Apoziţiile care apar în acelaşi gen cu substantivele determinate (*împărat-poet,*

---

[1] В. В. Виноградов, Русский язык. Грамматическое учение о слове, p. 38 — 39.

[2] Academia R.P.R., Gramatica limbii romîne, vol. I, Bucureşti 1954, p. 123.

[3] Ibidem, p. 37.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

fotoliu-pat, *limbă-bază* etc.) nu sînt acordate în gen cu substantivele respective, ci au — întîmplător — acelaşi gen.

Adjectivele şi verbele denumesc fenomenele din realitate nu ca obiecte ale gîndirii, ci ca atribute ale obiectelor gîndirii. Asemănarea dintre sensurile lexico-gramaticale adjectival şi verbal (reflectată în particularitatea gramaticală a adjectivelor şi verbelor de a se acorda cu substantivele) se reduce la această trăsătură. Pentru a vedea deosebirea dintre aceste două părţi de vorbire e bine să comparăm exemple asemănătoare din punct de vedere semantic. Fie exemplele: *Soarele e luminos* şi *soarele luminează*. Prin cuvîntul *luminos* însuşirea soarelui de a lumina e prezentată ca o *caracteristică* [1] a soarelui, ca un atribut «în general», «atemporal» (nu în sensul că ar fi situat în afara timpului, ci în acela că nu e raportat la timp). Prin cuvîntul *luminează* aceeaşi însuşire a soarelui e prezentată ca un *proces*, ca un atribut care *are loc*, *se petrece* în timp. Sensul lexico-gramatical de *proces* e prezentat în categorii gramaticale specifice (timp, mod etc.). Sensul lexico-gramatical al adverbului constă de asemenea într-un fel specific de a prezenta fenomenele din realitate denumite *ca o caracteristică a unei caracteristici* sau ca o *caracteristică a unui proces*.

În sfîrşit, cîteva cuvinte despre pronume. Din «Gramatica limbii romîne» rezultă că pronumele sînt numai substantivale: «Pronumele este partea vorbirii care ţine locul unui substantiv (nume de fiinţă, lucru, acţiune)» [2]. Confuzia trebuie pusă în legătură cu diversele sensuri pe care le are, la diferiţi lingvişti, cuvîntul «nume». În antichitate, «nume» erau şi adverbele şi participiile. Al. Philippide (în lucrarea citată) include în clasa numelor şi verbul. Dar chiar în aceeaşi lucrare cuvîntul nume poate avea sensuri diferite: «Numele (substantivul şi adjectivul) are anumite categorii formale . . .» şi, în alt loc, «Adjectivul determină numele; el exprimă însuşiri ale lucrurilor sau fiinţelor» [3].

Pronumele *substantival* desemnează — nu prin denumire, ci doar indicînd — fenomenele în calitate de obiecte ale gîndirii: *eu*, *el* etc.

Pronumele *adjectival* desemnează (tot prin indicare!) fenomenele în calitate de caracteristici ale obiectelor: *(al) meu*, *acest(a)* etc. [4]. Pronumele *(al) meu* mă desemnează pe mine nu ca obiect al gîndirii, ci mă prezintă ca o *caracteristică* a unui obiect.

Există şi pronume numerale (care desemnează — nedenumind-o — ideea numerică): *atîţi(a)*. Din «context» noi ştim totdeauna dacă e vorba de

---

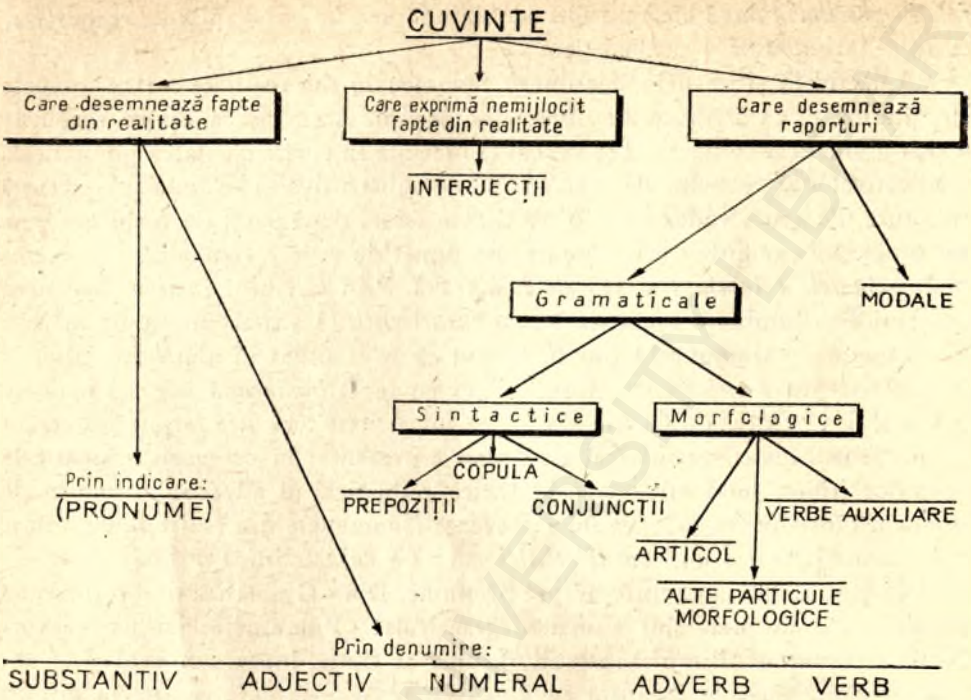
[1] Traducem termenul rusesc «признак». Tot traduse din rusește sînt *caracteristică a unei caracteristici*, *a unui proces* («признак признака, процесса»).

[2] Academia R.P.R., Gramatica limbii romîne, vol. I, Bucureşti 1954, p. 191.

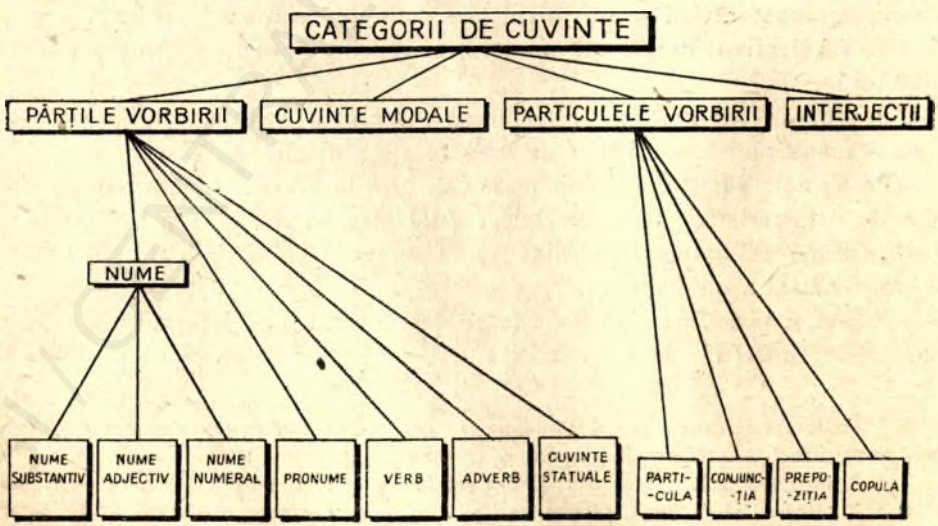
[3] Al. Rosetti şi J. Byck, Gramatica limbii romîne, Bucureşti 1945, ed. a II-a.

[4] Nu negăm posibilitatea ca unele pronume adjectivale (în mod obişnuit) să fie uneori substantivale. Am vorbit despre acest lucru la început, în ceea ce priveşte posesivul. Cf. şi *fiecare* (ca pronume adjectival se aseamănă cu *oricare*, iar ca pronume substantival cu *oricine*).

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

Schița 1

Schița a 2-a

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)

trei sau *cinci*, de *mulți* sau *puțini*. Înrudite cu pronumele sînt și adverbele pronominale de tipul *aici*, *acum*, care nu denumesc locul și timpul avut în vedere, ci îl indică.

Raportul dintre părțile vorbirii (în sensul larg al cuvîntului) în limba romînă ar putea fi redat prin schema nr. 1.

În figura din schema nr. 2 dăm schița lui N. S. Pospelov care (în lucrarea citată) reproduce, cu ușoare modificări, pe aceea a acad. V. V. Vinogradov.

BDD-A10270 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-16 22:10:23 UTC)